БАШҠОРТОСТАН РЕСПУБЛИКАҺЫ МӘҒАРИФ МИНИСТРЛЫҒЫ

ПДБМУ СИБАЙ ПЕДАГОГИЯ КОЛЛЕДЖЫ

БАШҠОРТ ТЕЛЕНӘН ЭШ ПРОГРАММАҺЫ

44. 02. 02 «Башланғыс кластарҙа уҡытыу»
44. 02. 01 «Мәктәпкәсә йәштәге балаларҙы тәрбиәләү»
49. 02. 01 «Физик культура»

Сибай 2015

ПЦК ултырышында
тикшерелде һәм раҫланды

Уҡыу-уҡытыу бүлегенең
директор урынбаҫары:

___________/Бердникова Г.В./

ПЦК рәйесе:

__________/ Шәкирова Г.М../

Авторы: Шәкирова Г. М.,
башҡорт теле һәм әҙәбиәте уҡытыусыһы

Рецензенттар: Харисова Г.Д.,
башҡорт теле һәм әҙәбиәте уҡытыусыһы

Латыпова Р.М., филология фәндәре кандидаты,
БДУ- ның Сибай институты башҡорт филология
кафедраһы доценты

АҢЛАТМА ЯҘЫУ

Педагогия колледждарына грамоталы, юғары компетентлы белгестәр әҙерләп сығарыу йөкмәтелгән.

Был иһә студентка башҡорт телен тейешле кимәлдә өйрәтеү, уны телмәр мәҙәниәте менән таныштырыу, уның ижади һәләтен үҫтереү уҡытыусының мөҡәддәс бурысы икәнлеген асыҡ күрһәтә.

Башҡорт теленән эш программаһы Юлмөхәмәтов М.Б. тарафынан төҙөлгән «Башҡорт теле туған тел итеп уҡытылған һөнәри белем биреүсе ойошмалар өсөн программа»ға /2015/, дәүләт белем биреү стандарты талаптарына нигеҙләнеп төҙөлдө.

Эш программаһы башҡорт теленән булған барлыҡ эштәрҙең йөкмәткеһен һәм йүнәлештәрен үҙ эсенә ала, быға тиклем эйә булынған белемгә таяна.

Башҡот теле дәрестәренең бурыстары:

- студенттарҙың фонетика һәм графика, лексика һәм фразеология, грамматика һәм дөрөҫ яҙылыш буйынса белемен нығытыу һәм артабан тәрәнәйтеү күнекмәләрен үҫтереү;
- уларҙың орфографик һәм пунктацион грамоталығын камиллаштырыу;
- башҡорт теле буйынса махсус уҡыу йорттарының белем стандарттарына ярашлы рәүештә тел һәм уның закондары тураһында дөйөм мәғлүмәттәр биреү;
- телмәрен һәм фекерен үҫтереүҙе һөнәргә бәйләп, предмет – ара бәйләнештәрҙе киңерәк файҙаланыу.

Башҡорт теле буйынса студенттар үҙләштерергә тейешле күнекмәләр:

- телдең йәмғиәттәге роле;
- әҙәби тел нормалары;
- башҡорт теленең диалекттары:
- телмәр төрҙәре. Текст;
- һүҙҙең лексик һәм грамматик, тура һәм күсмә мәғәнәһе;
- фразеологик берәмектәрҙең төп билдәләре;
- телмәр өндәре. Фонема;
- һүҙгә фонетик анализ;
- һүҙ составы. Морфема. Һүҙҙең мәғәнәүи өлөшө;
- һүҙҙең грамматик мәғәнәһе, грамматик категориялары, формалары;
- һүҙ төркөмдәре.

Эш программаһының төҙөлөшө түбәндәгесә: аңлатма яҙыу, уҡыу предметына дөйөм характеристика, уҡыу планында предметтың урыны, уҡыу предметын үҙләштереү һөҙөмтәһе, тематик план, программаның йөкмәткеһе, ҡулланылған әҙәбиәт теҙмәһе,

Аралағы аттестация формаһы – дифференциаль зачет.

УҠЫУ ПРЕДМЕТЫНА ДӨЙӨМ ХАРАКТЕРИСТИКА

Башланғыс һәм урта махсус белем биреү учреждениеларына мәғариф камиллаштырыу, йәғни модернизациялау концепцияһына ярашлы юғары мәҙәниәтле, белемле, һәр яҡлап камил, өлгөргән белгестәр әҙерләп сығарыу бурысы йөкмәтелә. Ул мөһим бурысты тейешле кимәлдә хәл итеүҙә туған тел – башҡорт теле ҙур роль уйнай. Тәҡдим ителгән уҡыу программаһы ошо талаптарҙы күҙ уңында тота.

Программа уҡыусыларҙың телмәр мәҙәниәтен тәрбиәләүҙә генә түгел, ә уны артабан үҫтереүҙе лә, һүҙ байлығын ишәйтәүҙе лә, телдең грамматик төҙөлөшөн тәрәнерәк үҙләштереүҙе лә һәм уларҙың телдең төрлө стилдәренә ҡараған һүҙҙәрҙе файҙаланып аралаша алыуын да күҙ уңында тота. Унын өсөн студент:

- үй-фекерен яҙма рәүештә лә телдән дә асыҡ, грамоталы, йәнле һәм матур яңғырашлы итеп һөйләй белергә;
- башҡаларҙың һөйләгәнен иғтибар менән тыңларға, бәхәсләшә, үҙенең ҡарашын яҡлай алырға;
- һайлаған һөнәре хаҡында туған телдә иркен һөйләү, профессиональ терминдарҙы башҡорт телендә ҡулланыу күнекмәләренә эйә булырға;
- төрлө сығанаҡтарҙы файҙаланып материал туплай, уларҙы һәр яҡлап ентекле тикшерә, һуңынан һығымта яһай белергә;
- көндәлек матбуғат (газета, журнал) менән танышып барырға, радио, телевидение тапшырыуҙарын ҡарарға, кәрәк булһа, уларҙың эшендә ҡатнашырға һәләтле булырға;
- башҡорт теленән алған белемде артабан үҙ аллы үҫтерә, камиллаштыра белеү күнекмәләренә эйә булырға тейеш.

Материал курстарға түбәндәгесә бүленә:

- тел һәм телмәр;
- телмәрҙең төрҙәре;
- телмәр эшмәкәрлеге;
- телмәр стилдәре;
- телмәр мәҙәниәте;
- лексика һәм фразеология;
- фонетика;
- орфоэпия;
- орфография;
- һүҙьяһалыш;
- морфология.

Теорияны үҙләштәреү тел факттарын сағыштырыу, төркөмләү, фонетик, морфологик, синтаксик-орфографик, пунктуацион һәм башҡа төрлө анализ яһау кеүек практик эштәр барышында тормошҡа ашырыла. Хәҙерге шарттарҙа башҡорт телен уҡытыуҙа уҡыусыларҙың грамоталы яҙыуына өлгәшеү һәм әҙәби тел нормаларына ярашлы һөйләү телмәрен үҫтереү, улар менән орфографик һәм пунктуацион ҡағиҙәләре ҡабатлау һәм нығытыу, практикала дөрөҫ, аңлы ҡулланыуҙарына ирешеү мотлаҡ.

УҠЫУ ПЛАНЫНДА ПРЕДМЕТТЫҢ УРЫНЫ

1994 йылда Башҡортостан Дәүләт Йыйылышы – Ҡоролтай башҡорт телен рус теле менән бер рәттән Башҡортостан Республикаһында дәүләт теле менән итеп иғлан итте. Ә инде 2005 йылдың 7июнендә Дәүләт Йыйылышы – Ҡоролтай Башҡортостан Республикаһының «Мәғариф тураһында» Законына 7-се статьяны индерҙе. Уға ярашлы, Башҡортостан Республикаһында мәктәпкәсә балалар учреждениеларының, дөйөм белем биреүсе мәктәптәрҙең, башланғыс һәм урта профессиональ белем биреүсе уҡыу йорттарының барыһында ла башҡорт телен дәүләт теле итеп уҡытыу индерелде. Шуға ярашлы рәүештә башҡорт телен урта махсус уҡыу йорттарында уҡытыу буйынса дәүләт стандарты булдырылды. Ошо нигеҙҙә башҡорт теле буйынса эш программаһы төҙөлдө.

УҠЫУ ПРЕДМЕТЫН ҮҘЛӘШТЕРЕҮ ҺӨҘӨМТӘҺЕ

Урта профессианаль белем биреүсе уҡыу йортон тамамлаған саҡта студенттар башҡорт теле тураһында дөйөм мәғлүмәттәр, фән булараҡ лингвистика тураһында, телдең төп берәмектәренең телмәрҙә ҡулланылыу сифаттары һәм үҙенсәлектәре менән яҡшы таныш булырға бурыслы. Шулай уҡ, алған белемдәренә таянып, түбәндәге күнекмәләргә эйә булырға тейеш:

а) телдән һәм яҙма формала лингвистик темаға төҙөлгән тексҡа баһа биреү;

б) тасуири телмәр талаптарын һәм нормаларын иғтибар үҙәгендә тотоп, йәнле һөйләү һәм яҙма телмәрҙә тел берәмектәренең ҡулланылыуын анализлау;

в) йәнле һөйләү һәм яҙма телмәрҙә тел нормаларын (орфоэпик, лексик, грамматик, стилистик, орфографик, пунктуацион) күҙәтеү;

г) бирелгән тексты редакторлау алымдарына эйә булыу: лексик һәм грамматик синонимдарҙың мөмкинлеген, һүҙҙәрҙең һәм һүҙбәйләнештәрҙең урынлы-урынһыҙ ҡулланылыуын, һүҙҙәрҙең ҡабатланыуын (тавтология) белеү;

ғ) уҡылған һәм тыңланған текстың йөкмәткеһен план, тезис, конспект, аннотация, доклад, реферат рәүешендә бирә алыу;

д) цитаталарҙы урынлы һәм дөрөҫ ҡулланыу, тексты йөкмәткеһе, структураһы, стиль үҙенсәлектәре һәм һүрәтләү, тасуири саралар ҡулланыу күҙлегенән анализлау;

е) мәҡәләләргә, китапҡа, нәфис фильмға, спектаклгә, музыкаға һәм сәнғәт әҫәрҙәренә рецензия яҙа белеү.

ТЕМАТИК ПЛАН

БҮЛЕКТӘР ТЕМАЛАР	Студентҡа максималь эш күләме, сәғәт	Аудитор сәғәттәр һаны			Студенттың үҙ аллы эше
		Бөтәһе	Лаборатор эш	Практик эш	
1-се бүлек. Тел һәм телдәр					
1.1 Тел тураһында төшөнсә	3	2		2	1
1.2. Башҡорт теле	3	2		2	1
1.3. Тел төҙөлөшө	3	2		2	1
1.4. Тел һәм телмәр	3	2		2	1
1.5Телмәр мәҙәниәте	3	2		2	1
2-се бүлек Лексика					
2.1. Һүҙҙең күп мәғәнәлеге	3	2		2	1
2.2.Омонимдар Синонимдар Антонимдар	3	2		2	1
2.3. Төп башҡорт һүҙҙәре Үҙләштерелгән һүҙҙәре	3	2		2	1
2.4. Калькалар Актив һәм пассив һүҙҙәр	3	2		2	1
2.5.Диалект һүҙҙәре	3	2		2	1
2.6.Терминдар Һүҙлектәр	3	2		2	1
2.7. Эмоциональ-экспрессив һүҙҙәр	3	2		2	1
2.8. Фразеологик берәмектәр	4	2		2	2
3-сө бүлек. Фонетика Орфоэпия					
3.1Интонация. Ижек. Баҫым	3	2		2	1
3.2. Һуҙынҡы өндәр	4	2		2	2
3.3.Тартынҡы өндәр	4	2		2	2
3.4.Орфоэпия. Орфография	3	2		2	1
3.5.Графика һәм алфавит	5	4		4	1
4-се бүлек. Морфология					
4.1.Исем	8	6		6	2
4.2.Сифат	9	6		6	3
4.3.Һан	7	4		4	3
4.4. Алмаш	4	2		2	2
4.5. Ҡылым	13	10		10	3
4.6. Рәүеш	4	2		2	2
4.7. Бәйләүселәр	3	2		2	1
4.8.Теркәүестәр	3	2		2	1
4.9.Киҫәкселәр	3	2		2	1
4.10.Ымлыҡтар. Оҡшатыу һүҙҙәре	2	2		2	-
Дифференциаль зачет	2	2		2	
Бөтәһе:	**117**	**78**		**78**	**39**

ЙӨКМӘТКЕҺЕ
1-се бүлек. Тел һәм телмәр

Тема 1.1. Тел тураһында төшөнсә

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- тел аралашыу ҡоралы;
- тел-фекерҙе сағылдырыу сараһы;
- телдең төп вазифалары;
- телдең социаль күренеш буларак асылын, тәбиғәтен аңлау.

Тел – үҙенсәлекле һәм туктауһыҙ үҫеүсе система. Ул – аралашыуҙың, фекерләүҙең, быуындан-быуынға тарихи-мәҙәни традицияларҙы тапшырыуҙың мөһим сараһы.

Практик эш төрҙәре:
- әҙәби әҫәрҙәрҙән миҫалдар яҙыу;
- тел тураһында ғалимдарҙың әйткән һүҙҙәрен туплау.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №1:
- тел тураһында мәҡәлдәр яҙыу.

Тема 1.2. Башҡорт теле

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- башҡорт теленең функциональ үҫеше;
- башҡорт теленең башҡа ҡәрҙәш телдәр араһындағы урыны;
- яҙма тел, элекке йәмғиәттең яҙма теле;
- туған телдең әһәмиәте.

Күнекмәләр:
- лингвистик йөкмәткеле һорауҙарға дөрөҫ яуап бирә белеү;
- әсә теленең бөтә халыҡтың һәм айырым халыҡтың яҙмышындағы ролен аңлау.

Практик эш төрҙәре:
- туған тел тураһында мәҡәл, әйтемдәр, яҙыусыларҙың шиғырҙарын туплау;
- тел ғалимдары тураһында мәғлүмәттәр туплау.

Студенттың үҙ аллы эш төрө № 2 :
- «Әсәм теле- сәсән теле», «Теле барҙың - иле бар» темаларына инша яҙыу.

Тема 1.3. Тел төҙөлөшө

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- тел тураһында фән бүлектәрен;
- хәҙерге башҡорт теле курсы бүлектәре.

Күнекмәләр:
- текстың айышына төшөнөү, хәҙерге башҡорт әҙәби телен, уны өйрәнеү бүлектәрен һанап күрһәтеү, һәр бүлектең асылын аңлатыу.

Практик эш төрҙәре:

- танылған ғалим Н.К.Дмитриев профессор Ж.Ғ.Кейекбаевтың «Башҡорт әҙәби теленең дөрөҫ әйтелеше» тигән эшенә ҡарата яҙған баһаламаны уҡып, Ж.Ғ.Кейекбаевтың хеҙмәтенә үҙҙәренең мөнәсәбәттәрен белдереү.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №3:

- конспект яҙыу.

Тема 1.4. Тел һәм телмәр

Үҙләштерелергә тейеш белем:

- тел – билдәләрҙең үҙенсәлекле системаһы;
- телмәр – Кеше эшмәкәрлегенең бер формаһы;
- тел һәм телмәр айырмаһы;
- әҙәби тел – нормалаштырылған тел;
- тел нормаһы.

Күнекмәләр:

- тел һәм телмәр араһындағы айырманы аңлатыу;
- башҡорт әҙәби теле хаҡында ғалимдарҙың ҡарашын аңлата белеү.

Һәр телмәр ниндәй ҙә булһа маҡсаттан сығып башҡарыла: һорау, белеү, нимәләр тураһында хәбәр итеү. Телмәр эшмәкәрлеге үҙ маҡсат түгел, ул кешенең хеҙмәт, уҡыу, уйын, аралашыу кеүек һәм башҡа эшмәкәрлеге менән бергә башҡарыла.

Практик эш төрҙәре:

- «Тел һәм телмәр»,«Әҙәби телдең нормалары» тигән темаларға сығыш әҙерләү;
- ғалимдарҙың тел тураһында фекерҙәрен йыйып, сығыш әҙерләү.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №4:

- «Заман менән бергә атлайым» темаһына сығыш әҙерләү.

Тема 1.5 Телмәр мәҙәниәте

Үҙләштерелергә тейеш белем:

- телмәр мәҙәниәте – тел белеменең ғәмәли өлөшө;
- телмәр мәҙәниәтенең барлыҡҡа килеүе;
- телмәрҙең төрҙәре;
- яҡшы телмәр төшөнсәһенең өс билдәгә нигеҙләнеүе.

Күнекмәләр:

- тексты уҡып, телмәрҙең ниндәй төрҙәре булғанын әйтә алыу. Тормоштан миҫал килтерә алыу.

Телмәр мәҙәниәте, беренсенән, ул – дөрөҫ һөйләү һәм яҙыу, икенсенән, тел сараларын аралашыуҙың маҡсатына, шартына тап килтереп ҡулланыу.

Практик эш төрҙәре:

- бирелгән тексты уҡып, асылына төшөнөп һөйләп биреү.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №5:

- әҙәби әҫәрҙәрҙән миҫалдар яҙыу.

2-се бүлек. Лексика
Тема 2.1. Һүҙҙәрҙең күп мәғәнәлеге

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- лексика, һүҙ мәғәнәһе, төшөнсә;
- метафора, метаномия, перифраз тураһында.

Күнекмәләр:
- һүҙҙең күп мәғәнәлеген миҫалдар менән күрһәтә белеү.

Һүҙҙәрҙең күп мәғәнәлеге. Метафора, метонимия, перифраз, эвфелиезм күренештәре. Күп мәғәнәлекте телмәрҙә ҡулланыу.

Практик эш төрҙәре:
- тәҡдим ителгән текстант күп мәғәнәле һүҙҙәрҙе табырға. «Башҡорт теленең һүҙлеген» файҙаланып, уларҙың мәғәнәләрен аңлатыу.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №6:
- инша яҙыу.

Тема 2.2. Омонимдар. Синонимдар. Антонимдар

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- Омонимдар. Синонимдар. Антонимдар;
- Ононимдарҙың төрҙәре;
- мәғәнә биҙәктәре буйынса айырып йөрөтелгән синонимдар;
- индивидуаль – стилистик антонимдар.

Күнекмәләр:
- Омоним, синоним, антонимдарҙы йәнле һөйләү телендә, яҙма телмәрҙә ҡуллана белеү;
- Омонимдар. Оминимдарҙың типтары; синонимдар, син-к рәт-градация, антонимдар.

Һын тыуҙырыуҙа саф антонимдарҙан тыш, контекстуаль ҡапма-ҡаршы мәғәнәле лексика берәмектәр ҙә ҡулланыла.

Практик эш төрҙәре:
- «Башҡорт халыҡ ижадын» файҙаланып антоним һүҙҙәрҙең яһалышын тикшереү;
- З.Ғ.Ураҡсиндың «Башҡот теленең синонимдар һүҙлеген» файҙаланып билдәнең һәм хәрәкәттең дәрәжәләре арта барыу ыңғайына синонимдары теҙеп яҙыу.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №7:
- шағирҙарҙың әҫәрҙәренән синонимдарға, антонимдарға, омонимдарҙға миҫалдар табыу.

Тема 2.3. Төп башҡорт һүҙҙәре. Үҙләштерелгән һүҙҙәр

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- дөйөм Алтай һәм дөйөм төрки сығанаҡлы төп башҡорт һүҙҙәре;
- хәҙерге башҡорт лексикаһы;
- үҙләштерелгән һүҙҙәр.

Күнекмәләр:
- килеп сығышы яғынан башҡорт лексикаһына характеристика биреү;

- башҡорт теленең һүҙлеген дә үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе төркөмләү.

Килеп сығышы яғынан башҡорт теленең һүҙлек составын ике ҡатламға – төп башҡорт һүҙҙәренә һәм үҙләштерелгән һүҙҙәргә – бүлергә мөмкин.

Төп башҡоорт һүҙҙәрен дөйөм Алтай һәм дөйөм төрки сығанаҡлы һүҙҙәр тәшкил итә.

Практик эш төрҙәре:

- «Башҡорт теленең һүҙлеге»нән дөйөм төрки сығанаҡлы төп башҡорт һүҙҙәрен – төп сифаттарҙы, тән өлөшө атамаларын һайлап яҙыу;
- «Башҡорт теленең һүҙлеге»нән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе табып, уларҙың ниндәй стилистик ҡатламға ҡарағанлығын билдәләү.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №8:

- мәҡәлә яҙыу.

Тема 2.4 Калькалар. Актив һәм пассив һүҙҙәр

Үҙләштерелгә тейеш белем:

- калькалар;
- актив һүҙҙәр;
- пассив һүҙҙәр;
- пассив һүҙҙәр төркөмдәре.

Күнекмәләр:

- тәҡдим ителгән өҙөктө уҡып урыҫ телендә урын алған башҡорт һүҙҙәрен күрһәтеү, ул һүҙҙәрҙең урыҫ теле йоғонтоһонда ниндәй үҙгәрештәр кисергәнен характерлау;
- актив һүҙҙәрҙе пассив һүҙҙәрҙән айыра белеү.

Сит тел ҡалыбы буйынса яңы һүҙ яһау калька тип атала.

Телдең һүҙлексоставын шартлы рәүештә ике төркөмгә бүлеп ҡарарға булла: актив һүҙлек һәм пассив һүҙлек. Пассив һүҙҙәр ике төркөмгә бүленә: иҫкергәндәргә һәм яңыларға.

Практик эш төрҙәре:

- пассив һүҙҙәр ҡулланып әкиәт яҙыу;
- тәҡдим ителгән шиғырҙарҙан алынған өҙөктәрҙе уҡып, һүҙҙәрҙең яһалышына күҙәтеү яһау.

Студенттың үҙаллы эш төрө №9:

- пассив һүҙҙәр ҡулланып хикәйә йәки һөйләшеү /диалог/ төҙөү.

Тема 2.5. Диалект һүҙҙәре

Үҙләштерелергә тейеш белем:

- диалект һөйләм;
- диалектизмдар.

Күнекмәләр:

- йәнле һөйләү телен контролда тотоу;
- яҙма телмәрҙе тик әҙәби телдә генә яҙыу.

Диалект һүҙҙәре күркәм әҙәбиәттә персонаждарҙың телмәр үҙенсәлеген, ваҡиғалар барған урынды һүрәтләү маҡсатында йыш ҡулланыла.

Практик эш төрҙәре:

- үҙегеҙҙең яҡ һөйләш һүҙҙәрен барлап, мәғәнәләрен аңлатып, һөйләргә әҙерләнеү.

  Студенттың үҙаллы эш төрө №10:

- башҡорт һөйләштәре һүҙлектәренә ҡулланып, һәр студент үҙ яғы һөйләше тураһында конспект яҙыу, сығыш әҙерләү.

Тема 2.6. Терминдар. Һүҙлектәр

Үҙләштерелергә тейеш белем:

- термин, терминология;
- һүҙлектәр;
- дөйөм ҡулланышлы һүҙҙәр.

Күнекмәләр:

- тәҡдим ителгән терминдарҙы күҙәтеп һәр терминды аңлау;
- тәҡдим ителгән энциклопедик һүҙлектең төҙөлөшө менән танышыу һәм фекерҙәрҙе дөрөҫ итеп әйтеү.

Терминдарҙы уларҙы омонимдары булған дөйөм ҡулланышлы һүҙҙәрҙән дә айыра белергә кәрәк.

Дөйөм ҡулланышлы һүҙҙең мәғәнәһен башҡорт теленең аңлатмалы һүҙлегенән табыу.

Практик эш төрҙәре:

- уҡытыусылар өсөн сығарылған энциклопедик һүҙлектәр менән танышыу. Һүҙлектәге фонетикаға, лексикаға ҡараған һүҙҙәре табырға һәм улар тураһында һөйләү.

Студенттың үҙәллы эш төрө №11:

- төрлө һүҙлектәрҙе күҙәтеү, сығыш әҙерләү.

Тема 2.7.Эмоциональ-экспрессив һүҙҙәр

Үҙләштерергә тейеш белем:

- һүҙҙең хис-тойғоға бәйләнгән мәғәнә биҙәге;
- эмоционаллектең белдереү юлдары;
- экспрессив сараларҙың төрҙәре.

Күнекмәләр:

- дөрөҫ интонация менән уҡырға өйрәнеү;
- уҡылғанға Лексик тикшереү яһай белеү, хис-тойғоло һүҙҙәрҙе табырға өйрәнеү.

Матур әҙәбиәттә экспрессив сараларға түбәндәге түбәндәге төрҙәргә бүләләлр: а) төп экспрессив лексика, б) экспрессияның морфологик юлы, в) һүҙ мәғәнәһен метафоролаштырыу, г) мәғәнәләре яҡын йә бер төрлө булған һүҙҙәрҙе ҡабатлау, д) төрлө стилистик буяулы әйтемдәрҙе алмаштырып, аймылыштырып ҡулланыу.

Практик эш төрҙәре:

- «Башҡорт теленең стилистик ҡаламдары» тигән темаға доклад әҙерләү;
- әҙәби әҫәрҙән хис-тойғоло һәм баһалау һүҙҙәре булған һөйләмдәр таббып яҙыу.

Студенттың үҙ аллы эш төрө №12:

- әҙәби әҫәрҙән миҫалдар яҙыу.

Тема 2.8. Фразеологик берәмектәр

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- фразеологик берәмектәр йәки ныҡынған һүҙбәйләнештәр;
- ябай фразеологик ҡушылмалар;
- идиоматик әйтемдәр;
- мәҡәлдәр һәм тапҡыр һүҙҙәр;
- грамматик ҡоролошо яғынан фразеологик берәмектәр төркөмдәре.

Күнекмәләр:
- әҫәрҙәрҙә фразеологик берәмектәргә күҙәтеү яһау;
- ябай фразеологик ҡушымталарҙы һәм идиоматик әйтемдәрҙе танып белеү, уларҙы яҙма эштәрҙә файҙалана белеү.

Фразеологик берәмектәр килеп сығышы. Фразеологик берәмектәр төрҙәре. Фразеологик берәмектәр, күбеһенсә күсмә мәғәнәлә ҡулланылғанға, улар һынлы телмәр сараларын тәшкил итә.

Грамматик ҡоролошо яғынан фразеологик берәмектәр түбәндәге төркөмдәргә бүленә: Исем фразеологик берәмектәр, Сифат фразеологик берәмектәр, ҡылым фразеологик берәмектәр, рәүеш фразеологизмдар.

Практик эш төрҙәре:
- Ҡадир Әлибаев әҫәрҙәренән фразеологик берәмектәрҙе яҙып алыу һәм уларҙың мәғәнәләрен асыҡлау;
- бирелгән һүҙҙәрҙе фразеологик берәмектәр менән алмаштырыу.

Студенттың үҙаллы эш төрҙәре №13, 14:
- фразеологик берәмектәр ҡулланып/диалог /төҙөү;
- фразеологик берәмектәр булған миҫалдар яҙыу.

3-сө бүлек. Фонетика. Орфоэпия

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- интонация;
- интонацияның берәмектәре;
- телмәр такты;
- ижек, асыҡ, ябыҡ, баҫымлы, баҫымһыҙ;
- баҫым;
- логик баҫым, эмфатик баҫым.

Күнекмәләр:
- һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡырға өйрәнеү;
- башҡорт телендәге һүҙҙәрҙә баҫымды дөрөҫ ҡуйып уҡыу;
- һүәрҙе ижеккә дөрөҫ итеп белеү, юлдан юлға күсереү.

Интонация. Интонацияның элементтары. Ижектәр. Тел белемендә ижектәр ике йүнәлештә өйрәнелеүе.

Пратик эш төрҙәре:
- тәҡдим ителгән әҫәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу;
- һүҙҙәргә ялғау ҡушылғанда, ижек ҡалыҡтарының үҙгәреүен аңлатыу.

Студенттың үҙаллы эш төрө № 15:
- тема буйынса схема, таблица эшләү.

Тема 3.2. Һуҙынҡы өндәр

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- һуҙынҡы өндәр;
- киң һуҙынҡылар, тар һуҙынҡылар;
- алғы рәт һуҙынҡылары, артҡы рәт һуҙынҡылары;
- иренләшкән һуҙынҡылар, иренләшмәгән һуҙынҡылар;
- редукция, портеза, эпентеза, элизия.

Күнекмәләр:
- һуҙынҡыларға фонетик анализ яһау;
- тәҡдим ителгән текстарҙа осраған редукция, портеза, эпентеза, элизия күренештәрен аңлатыу;
- һуҙынҡыларҙы дөрөҫ әйтеү.

Башҡорт әҙәби телендәге һуҙынҡы өндәр. Башҡорт теленең һуҙынҡы өндәренең өс принцип буйынса бүленеше.

Редукция, портеза, эпентеза, элизия күренештәре.

Практик эш төрҙәре:
- һуҙынҡы өндәрҙең принциптары буйынса сыҡыш әҙерләү;
- тәҡдим ителгән текста һуҙынҡы өндәр өлкәһендәге үҙгәрештәрҙе күҙәтеү, һөйләү.

Студенттың үҙаллы эш төрҙәре №16, 17:
- һуҙыңҡы өндәр буйынса схема, таблица төҙөү;
- тәҡдим ителгән һүҙҙәргә фонетик анализ эшләү.

Тема №3.3. Тартынҡы өндәр

Үҙләштерелергә тейеш белем:
- тартынҡы өндәр;
- тартынҡы өндәрҙең өс принцип буйынса төркөмләнеүе;
- тартынҡы өндәрҙең сиратлашыуы.

Күнекмәләр:
- тартынҡыларға фонетик анализ яһау;
- тартынҡы өндәрҙе яһалыу урыны буйынса төркөмләү, яһалыу буйынса төркөмләү.

Практик эш төрҙәре:
- өндәрҙең оҡшашыу һәм оҡшашмау күренештәрен, ирен өндәре һәм һуҙынҡылар менән тартынҡыларҙың ярашыу миҫалдар менән иҫбатлап һөйләү;
- тартынҡы өндәрҙең сиратлашыу миҫалдар килтереү.

Студенттың үҙаллы эш төрҙәре №18, 19:
- тартынҡы өндәр буйынса терәк схема төҙөү;
- тәҡдим ителгән һүҙҙәргә фонетик анализ эшләү.

Тема 3.4. Орфоэпия. Орфография

Үҙләштерелргә тейеш белем:
- орфоэпия;
- орфоэпияның бурысы;

- орфография;
- орфография принциптары.

Күнекмәләр:

- телмәр ағышында һуҙынҡыларың һәм тартынҡыларҙың үҙгәрешен абайлау;
- һүҙбәйләнештәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу һәм транскрипцияһын күрһәтеп яҙыу;
- һүҙҙәрҙе һәм ялғауҙарҙы дөрөҫ яҙыуу.

Орфоэпия. Тартынҡы өндәрҙең дөрөҫ әйтелеше. Орфография. Башҡорт әҙәби теле орфографияның принциптары.

Практик эш төрҙәре:

- орфографик ҡағиҙәләрҙе конкрет миҫалдар менән иҫбатлау;
- тәҡдим ителгән миҫалдарҙа тартынҡыларҙың үҙгәрешен күрһәтеү.

Студенттың үҙаллы эш төрө №20 :

- конспект, сығыш әҙерләү.

Тема 3.5. Графика һәм алфавит

Үләштерелергә тейеш белем:

- яҙыуҙың килеп сығыуы;
- алфавит;
- графика;
- төрки халыҡтарҙың боронғо яҙыуҡомартҡылары.

Күнекмәләр:

- хәрефтәрҙе дөрөҫ атау;
- алфавит буйынса исемлек төҙөү.

Өндәрҙең яҙыуҙа хәрефтәр менән белдереүле. Графика һәм алфавит.

Практи кэш төрҙәре:

- «Башҡорт теленең орфографик һүлеген» файҙаланып беирелгән һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышын иҫбатлау;
- башҡорт һәм рус алфавитын сағыштырыу;
- башҡорт алфавитын иҫтә ҡалдырыу.

Студенттың үҙаллы эш төрө №21:

- өҫтәлмә сығанаҡтарҙы файҙаланып конспект яҙыу, сығыш әҙерләү.

4-се бүлек. Морфология
Тема 4.1. Исем

Үҙләштерелергә тейеш белем:

- исем;
- исемдәрҙең мәғәнәларе яғынан төркөмсәләргә бүленеше;
- исемдәрҙең эйәлек һәм хәбәрлек категориялары;
- исемдәрзең килеш менән үҙгәреүе;
- килеш формалары стилистик файҙаланыу мөмкинселектәре.

Күнекмәләр:

- һөйләмдән исем һүҙ төркөмөн таныу;

- эйәлек, хәбәрлек заттарындағы исемдәрҙе телмәрҙә дөрөҫ ҡулланыу;
- исемдәрҙең ниндәй килештә тороуын асыҡларға өйрәнеү;
- исемдәрҙе дөрөҫ яҙыу;

Исемдең дөйөм мәғәнәһе. Исемдәрҙең яһалышы, ялғауҙар яҙылышы. Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр. Исемдәрҙең һан, эйәлек заты, килеш менән үҙгәреүе.

Практик эш төрҙәре:
- исемдәрҙең килештәр менән үҙгәрешен дөйөмләштереү;
- боронғо халыҡ йырҙарында берлектә күплектәге исемдәрҙе анализлау;
- бирелгән шиғырҙарҙан исемдәрҙе табырға, уға составы һәм яһалышы яғынан анализ яһау.

Студенттың үҙ аллы эш төрҙәре №22, 23:
- тема буйынса терәк схемаһы эшләү;
- «Минең буласаҡ һөнәремдең әһәмиәте» инша-уйланыу яҙыу.

Тема 4.2. Сифат

Үҙләштерергә тейеш белем:
- сифаттың лексик – грамматик мәғәнәһе;
- сифаттың төркөмдәре;
- сифат дәрәжәләре.

Күнекмәләр:
- сифаттарҙың һүрәтләү сараһы булараҡ телмәрҙәге ролен асыҡлау;
- сифаттарҙың исемләшеп килеүҙәрен миҫалдар ярҙамында иҫбатлау;
- сифаттаҙы дөрөҫ яҙырға өйрәтеү.

Сифат лексик, грамматик мәҫәнәһе менән предметтың билдәһен белдереүе. Морфологик йәһәттән сифаттар үҙгәрмәүсән һүҙ төркөмөнә ҡарауы. Сифаттарҙың исем урынында ҡулланыла алыуы. Сифаттарҙың дөрөҫ яҙылышы.

Практик эш төрҙәре:
- тәҡдим ителгән һүҙбәйләнештәрҙе төркөмләп яҙып сығырға, ҙурлығы, күләме, формаһы, ваҡыты һ.б.;
- сифаттар ҡулланып инша – фекерләүҙәр яҙырға.

Студенттың үҙ аллы эш төрҙәре № 24, 25, 26:
- сифат буйынса терәк схемаһын төҙөү;
- сифаттар ҡулланып һүрәтләмә яҙыу;
- тема буйынса һорауҙар төҙөү.

Тема 4.3. Һан

Үҙләштерергә тейеш белем:
- һандар;
- төп, тәртип, бүлем, йыйыу, сама, кәсер, үлсәү һандары;
- һандарҙың исемләшеп килеүе.

Күнекмәләр:
- һандарҙың дөрөҫ яҙылышы;
- һандарҙың һөйләмдәге вазифаларын билдәләү.

Һан тураһында төшөнсә. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы.

Практик эш төрҙәре:

- Ғ. Хөсәйеновтың «Тере китап» тигән парсаһын уҡып төп фекерҙе билдәләү;
- Һандарҙың дөрөҫ яҙылышын аңлау.

Студенттың үҙ аллы эш төрҙәре № 27, 28, 29:

- әҙәби әҫәрҙәрҙән һан төркөмсәләре булған һөйләмдәрҙе табып күсереү;
- терәк схема төҙөү;
- һандар булған мәҡәлдәр яҙыу.

Тема 4.4. Алмаш

Үҙләштерегә тейеш белем:

- алмаш;
- алмаштарҙың төркөмсәләре;
- алмаштарҙың төрлө һүҙ төркөмдәрен алмаштыра алыуы;
- алмаштарҙың стилистик мөмкинлектәре.

Күнекмәләр:

- алмаштырҙы дөрөҫ яҙыу;
- алмаштарҙы дөрөҫ итеп килештәр менән үҙгәртеү;
- алмаштарҙы төркөмсәләргә бүлеп яҙыу;
- алмаштарҙың эсендәге мәғәнәләрен аңлатыу.

Алмаш исемдәрҙең, сифаттарҙың, һандарҙың һәм рәүештәрҙең мәғәнәһен дөйөмләштереп килеүе.

Алмаштарҙың төркөмсәләре: Зат, күрһәтеү, һорау, билдәләү, билдәһеҙлек, юҡлыҡ алмаштары. Алмаштарҙың стилистик мөмкинлектәре.

Практик эш төрҙәре:

- тәҡдим ителгән әҫәрҙән өҙөктө алмаштарҙың ролен аңлатыу;
- тәҡдим ителгән текста алмаштарҙы билдәләп, уларҙы ҡайһы һүҙҙәрҙе алмаштырып килгәнен, ниндәй һүҙҙәргә һәм алмаштарға синоним була алыуҙарын тикшереү.

Студенттың үҙ аллы эш төрҙәре №30, 31:

- әҙәби әҫәрҙән алмаш төркөмсәләре менән миҫалдар яҙып алыу һәм аңлатыу;
- «Киләсәккә минең хыялым» темаһына инша яҙыу.

Тема 4.5. Ҡылым

Үҙләштерергә тейеш белем:

- ҡылымдарҙың лексик-семантик төркөмдәре;
- күсемле, күсемһеҙ ҡылымдар;
- ҡылымдарҙың грамматик категориялары. Һөйкәлеш;
- үткән заман, хәҙерге һәм кисәләк заман. Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының стилистик мөмкинлектәре;
- ҡылым йүнәлештәре;
- ҡылым төркөмсәләре;
- ҡылым рәүешлеге;
- ҡылымдарҙың һөйләмдәрҙәге синтаксик роле.

Күнекмәләр:

- үҙ аллы һәм ярҙамсы ҡылымдарҙы билдәләү;
- йүнәлеш, ҡылым төркөмсәләре, ҡылым рәүешлеге тураһында дөйөмләштереп аңлатыу;
- үткән заман, киләсәк һәм хәҙерге заман хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарының мәғәнәләрен аңлата белең.

Ҡылым тураһында төшөнсә. Ҡылымдарҙың лексик-семантик төркөмсәләре: хәрәкәт ҡылымдары, эшмәкәрлек ҡылымдары, процесс йәки эшмәкәрлектең барышын аңлатыусы ҡылымдар, фекерләү ҡылымдары, хәл-торош ҡылымдары, телмәр ҡылымдары, инсафлыҡ ҡылымдары, яңғырау ҡылымдары, һынды сағылдырыусы ҡылымдар. Ҡылымдарҙың һөйкәлеш категориялары: бойороҡ һөйкәлеше, шарт һөйкәлеше, теләк һөйкәлеше; йүнәлеш категориялары: төп йүнәлеш, ҡайтым йүнәлеш. Ҡылым төркөмсәләре: Сифат, ҡылым, хәл ҡылым, Исем ҡылым, уртаҡ ҡылым. Ҡылым күләмдәре, уларҙың яһалыу формалары. Ҡылым рәүешлеге.

Практик эш төрҙәре:

- тәҡдим ителгән әҫәрҙән өҙөктө уҡып, йөкмәткеһенә төшөнөү. Хәбәр һөйкәлеше ҡылымдарын барлап, уларҙың затын, һанын, заманын әйтеү;
- ҡылым йүнәлештәре тураһында күркәм әҫәрҙән миҫалдар килтереп һөйләү;
- «Кешегә баҙ ҡаҙһаң, баҫҡыс ҡуйырға онотма: үҙеңә кәрәк булыуы бар» тигән темаға үткән заман хәбәр һөйкәлешендәге ҡылымдарҙы ҡулланып инша яҙыу;
- журналдарҙан ҡылым күләмдәре булған һөйләмдәр күсереп алыу.

Студенттың үҙ алла эш төрҙәре №32, 33,34:

- «Башҡорт халыҡ ижады» китабынан ҡылым һөйкәлештәренә миҫалдар яҙып алыу;
- «Ҡыш», «Ҡышҡы бер көн» исемле миниатюр иншалар яҙыу. Ҡылымдарҙың рәүешлек формаларын файҙаланыу;
- тема буйынса тест һорауҙары төҙөү.

Тема 4.6. Рәүеш

Үҙләштерегә тейеш белем:

- рәүештең семантикаһы һәм грамматик үҙенсәлеге;
- рәүештең дәрәжәләре;
- рәүештең һөйләмдәге вазифаһы;
- рәүеш төркөмсәләре.

Күнекмәләр:

- рәүештең дөрөҫ яҙылышы;
- төрлө дәрәжәләге рәүештәрҙе әҫәрҙәргә билдәләй белеү;
- текстан рәүеш төркөмсәләрен таба белеү;
- рәүештәрҙең һөйләмдәге вазифаһын билдәләү.

Семантикаһы һәм структур ҡалыбы буйынса рәүеш сифатҡа яҡын тора.

Рәүештәрҙең дәрәжәләре: төп дәрәжәһе, сағыштырыу дәрәжәһе, артыҡлыҡ дәрәжәһе, аҙһытыу дәрәжәһе. Рәүештәрҙе мәғәнәләре буйынса төркөмләү.

Практик эш төрҙәре:

- «Башҡорт теленең һүҙлеген» ҡулланып рәүештәрҙең яһалышын аңлатыу;
- Рәүештәргә характеристика биреп, сығыш әҙерләү.

Студенттың үҙ аллы эш төрҙәре № 35, 36:

- рәүештәр тураһында терәк конспект яҙып, сығыш яһарға әҙерләнеү;
- тема буйынса схема эшләү.

Тема 4.7. Бәйләүестәр

Үҙләштерергә тейеш белем:
- ярҙамы һүҙ;
- бәйләүестәрҙең төрҙәре;
- исем бәйләүестәренең төп һәм эйәлек килештә ҡулланылыуы;
- ҡылым бәйләүестәренең төшөм, төбәү, сығанаҡ килештәр менән ҡулланылыуы.

Күнекмәләр:
- бәйләүестәргә характеристика биреү;
- һөйләмдәрҙе морфологик яҡтан анализлау. Бәйлаүестәргә тикшереү яһау;
- бәйләүестәрҙең телмәрҙән функцияһын билдәләү;

Бәйләүестәр. Бәйләүестәрҙе ике ҙур төркөмгә бүләләр: Исем бәйләүестәре, ҡылым бәйләүестәре. Исем бәйләүестәре менән ҡылым бәйләүестәре араһында ҡырҡа сик ҡуйыу мөмкин түгел.

Практик эш төрҙәре:
- һөйләмдә бәйләүестәрҙең ниндәй мәғәнә төҫмөрләнеше биреүен, төрөн асыҡлау.

Студенттарҙың үҙ аллы эш төрө №37 :
- әҙәби әҫәрҙән миҫалдар яҙыу.

Тема 4.8. Теркәүестәр

Үҙләштерергә тейеш белем:
- ярҙамсы һүҙ;
- бәйләнеш типтары буйынса бүленеше;
- морфологик составы буйынсы бүленеше.

Күнекмәләр:
- теркәүестәрҙе текстарҙан табыу, телмәрҙәге ролен аңлатыу;
- яҙма эштәрҙә файҙалана белеү;
- йыйыу һәм ҡаршу ҡуйыу, бүлеү һәм эйәртеүле теркәүестәрҙең асылын миҫалдар менән төшөндөрөү.

Теркәүестәр тураһында төшөнсә. Морфологик сотавы яғынан теркәүестәр ябайға һәм ҡушмаға бүленә. Һүҙҙәр һәм һөйләмдәр араһындағы бәйләнеш типтары буйынса теркәүестәр теҙеүсе һәм эйәртеүле теркәүестәргә бүленә.

Практик эш төрҙәре:
- гәзит – журналдарҙан теркәүесле һөйләмдәрҙе яҙып алыу.

Теркәүестәрҙең ниндәй өҫтәлмә мәғәнә биҙәге биреп килгәнен аңлатыу.

Студенттың үҙаллы эш төрө №38 :
- теркәүестәр тураһында терәк конспект яҙып, сығыш әҙерләү.

Тема 4.9. Киҫәксәләр

Үҙләштерелергә тейеш белем:

- ярҙамсы һүҙ;
- мәғәнә биҙәктәре буйынса бүленеше.

Күнекмәләр:

- киҫәксәләргә характеристика биреү;
- киҫәксәләрҙең дөрөҫ яҙылышы;
- телмәрҙәге функцияһын асыҡлау.

Киҫәксәләр килеп сығышы менән ярым грамматик, ярым лексик типтағы булыуҙары менән билдәле. Улар һорау, теләк, раҫлау, сикләнеү, шикләнеү мәғәнәләрен сағылдырыуҙары менән рәүешкә лә, бәйләүестәргә лә яҡын.

Практик эш төрҙәре:

- тәҡдим ителгән әҫәрҙең өҙөгөнәнкиҫәксәләрҙе билдәләп, мәғәнәләрен асыҡлау;
- мәғәнә биҙәктәре буйынсы киҫәксәләрҙең бүленешен һөйләү, миҫалдар килтереү.

Студенттың үҙаллы эш төрө №39:

- әҙәби әҫәрҙәрҙән киҫәксәләр булған миҫалдар яҙыу, аңлатыу.

Тема 4.10. Ымлыҡтар. Оҡшатыу һүҙҙәре

Үҙләштерелергә тейеш белем:

- ярҙамсы һүҙҙәр;
- морфологик һәм фонетик структураһы яғынан ымлыҡтарҙың бүленеше;
- оҡшатыу һүҙҙәренең бүленеше.

Күнекмәләр:

- ымлыҡтырҙың һәм оҡшатыу һүҙҙәренең дөрөҫ яҙылышы;
- төрлө стилдәрҙә ҡулланыуы.

Ымлыҡтырҙың мәғәнәләре һәм вазифалары, уларҙың функциональ яҡтан бүленеше.

Оҡшатыу һүҙҙәре. Оҡшатыу һүҙҙәренең оноҡшаш һәм һыноҡшаш һүҙҙәргә бүленеше.

Практик эш төрҙәре:

- тәҡдим ителгән ымлыҡтар менән төрлө тойғоларҙы сағылдырған һөйләмдәр төҙөү;
- текста оҡшатыу һүҙҙәренең мәғәнәләрен аңлатыу.

УҠЫУ ПРОЦЕСЫН ЙЫҺАЗЛАНДЫРЫУҒА БУЛҒАН МИНИМАЛЬ ТАЛАПТАР

Башҡорт теле дәрестәрендә төрлө әсбаптар:
- дәреслектәр;
- дәреслек-хрестоматиялар;
- эш дәфтәрҙәре;
- дидактик материалдар;
- һүҙлектәр;
- таблицалар;
- плакаттар һ.б.,

Аудиовизуаль саралар:
- фоно;
- аудиояҙмалар;
- видеофильмдар;
- компьютер дәреслектәр;
- һүҙлектәр;
- картиналар;
- фоторепродукциялар һ.б. файҙаланыу мотлаҡ.

ҠУЛЛАНЫЛҒАН ТӨП ӘҘӘБИӘТ

1. Юлмөхәмәтов М. Б., Раҡаева Ә. С., Шарапов И. Ә. Башҡорт теле һәм телмәр мәҙәниәте. Башҡорт теле туған тел итеп уҡытылған һөнәри белем биреүсе ойошмалар өсөн уҡыу ҡулланмаһы.
   – Өфө: Китап, 2015. – 248 бит.

2. Юлмөхәмәтов М. Б. Башҡорт теле һәм әҙәбиәтенән программа һәм методик күрһәтмәләр. / һөнәри белем биреүсе ойошмаларҙа (училище, колледж һәм техникумдарҙа) башорт телен туған тел һәм дәүләт теле итеп өйрәнеүселәр өсөн. – Өфө: Китап, 2015. – 112 бит.

ҠУЛЛАНЫЛҒАН ӨҪТӘЛМӘ ӘҘӘБИӘТ

1. Баһауетдинова М. И., Йәғәфәрова Г. Н. Башҡорт теле дәрестәрендә яңы технологиялар ҡулланыу. – Өфө: НМЦ «Пед книга», 2013. – 204 бит.
2. Ишбулатов Н. Х., Әхтәмов М. Х. Хәҙерге башҡорт теле. – Өфө: Баш ДУ, 2013 .-324 бит.
3. Псәнчин В. Ю., Псәнчин В. Ш. Әсә теле. 10 – 11 кластар өсөн дәреслек. Өфө : Китап, 2012. – 328 бит.
4. Псәнчин В. Ш. Башҡорт теле. Педагогия колледждары, гимназиялар, лицейҙар өсөн күнегеүҙәр йыйынтығы. – Өфө: Китап, 2014. – 256 бит.
5. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башҡорт теле: Педагогия колледждары һәм училищелары өсөн дәреслек.- Өфө : Китап, 2014.-352 бит.
6. Әхтәмов М.Х. Хәҙерге башҡорт теле.Уҡыу ҡулланмаһы.-Өфө: БДУ,2013.-208 бит.

ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАР

1. W.w.w bashkort – tele. Ru
2. http.// bashkir. jimdo. com//
3. Bashkir. Jimdo. Com
4. www. bashklip. ru/
5. bashkort-tele. narod. ru
6. huzlek.bashqort.com